

manøvredygtighed. Den foreliggende fremstilling, der oprindeligt er skrevet som en licentiatafhandling, har ikke til hensigt at uddybe disse begivenheder eller i det hele taget at bidrage til Den store nordiske Krigs politiske eller militære historie. Den vil derimod give en sammenhængende fremstilling af begivenhederne på Ålandsøerne under hele krigen; hovedsigtet har været at undersøge den lokale befolknings levevilkår, sådan som de udviklede sig i takt med krigens vekslende faser.

Krigen greb drastisk ind i Ålændingenenes dagligdag, også i perioden op til 1713, hvor Ålandsøerne befandt sig uden for den egentlige militære zone. Arbejdskraften tappedes for nogle af de mest arbejdsduelige mænd og kvinder ved udskrivninger til den svenske flåde, rømninger for at unddrage sig værnepligten og – for kvindernes vedkommende – bortrejse for at undgå en forøget arbejdsbyrde ved mændenes forsvinden. De alvorlige konsekvenser heraf for landbruget forværredes ved en misvækstperiode plus påfølgende pestepidemier. Også stationeringen af svenske beskyttelsestropper tyngede hårdt på den lokale befolkning. I en vis periode efter Åbos fald oversvømmedes øerne af flygtninge, som brugte dem som mellemstation på vejen til Sverige. De tilbageblevne blev udsat for de russiske troppers plyndringer.

Efter Freden i Nystad vendte ålændingene tilbage, støttet af statsmagten; der forestod et stort genopbygningsarbejde, som også indirekte støttedes af den svenske statsmagt ved skattelettelser. På forbavsende kort tid blev samfundet retableret og levevilkårene kom hurtigt op på samme niveau som før krigen.

Hovedkilderne til arbejdet har været de ålandske dombøger, mandtalslister, landshøvdinge-indberetninger til kongen samt de ålandske kirkearkiver. En ret speciel kilde er partisanen Stefan Lövings optegnelser. Af fremstillinger benytter forf. såvel svenske som finske og russiske. Bogen er forsynet med omfattende bilag i form af mandtalslister, statistiske tabeller over kirketående, deltagelse i altergangen i de forskellige sogne, ålændinge i russisk fangenskab, fødte, gifte og døde m.v.

Drejjer er i stand til at korrigere flere af de hævdvundne opfattelser; han påviser f.ex., at de omfattende plyndringer, der fandt sted under krigen, ikke alene skyldtes de russiske soldater, men at også de svenske beskyttelsestropper og de indfødte selv tog del heri i takt med den tiltagende demoralisering efter myndighedernes flugt til Sverige.

Afhandlingen er velargumenteret og virker overbevisende i sine ræsonnementer. Det er lokalhistorie på et fornemt niveau og en fascinerende analyse af et samfund, der under extreme vilkår undergår en fremadskridende opløsningsproces.

BENT JENSEN

ALICE CLARE CARTER: *The Dutch Republic in Europe in the Seven Years War.* London, Macmillan, 1971. xvii, 181 s. £ 5.00.

Som elev af Pieter Geyl har Mrs. Clare Carter fra London School of Economics på baggrund af tredive års studier i hollandsk historie i det 18. århundrede nu publiceret en sammenfattende behandling af republikkens inden- og udenrigspolitik under den preussiske syvårskrig.

I værker på de europæiske hovedsprog har hollandsk politik i det 18. århundrede overvejende været skildret på grundlag af især engelske og franske diplomatiske indberetninger fra Haag. Bogen er i den sammenhæng af værdi ved grundlæggende at være baseret på et omfattende hollandsk materiale. Her ved bliver forfatteren endvidere i stand til at undgå den materialebetingede skævhed, der har præget de nævnte værker, hvorved hollandsk politik er blevet fremstillet enten som udtalt pro-engelsk eller pro-fransk; og hun demonstrerer overbevisende, hvorledes generalstaterne ved at udnytte den politiske balance-situation og sin betydning som neutral fragtnation formåede at formulere og på væsentlige områder også realisere en politik, der var konsistent med grundlæggende hollandske interesser. Bogen belyser interessemødsætningerne imellem de syv provinser indbyrdes, samt de politisk, økonomisk og dynastisk betingede stridigheder imellem fraktioner og enkeltpersoner; og den bidrager til at forklare generalstaternes blandt europæiske diplomater berygtede sendrægtighed på det besluttende plan.

Som alle pionerarbejder rejser bogen imidlertid en række indvendinger og mere principielle problemer.

Der savnes en oversigt over de benyttede trykte og utrykte materiale, hvorved bogens anvendelse ville være lettet. Gennemgående er behandlingen endvidere i ret høj grad personcentreret; og denne – tilsyneladende materialebestemte – disposition bevirker, at mindre væsentlige aspekter som for eksempel stadtholderfamiliens private forhold tildeles en uforholdsmæssig stor plads på bekostning af en mere indgående behandling af forhandlingerne i republikkens egentlig beslutningstagende organer.

Forfatteren har udtrykkeligt indskrænket sig til at behandle hollandsk politik i Europa, omend hun ikke argumenterer for denne væsentlige afgrænsning af sit emne. Allerede ved midten af det 18. århundrede var de økonomiske bånd imellem en europæisk magt og dens oversøiske besiddelser imidlertid så mange og så betydningsfulde, at hensynet til koloniernes sikkerhed og til den oversøiske handel vejede tungt i de udenrigspolitiske overvejelser i de europæiske hovedstæder. Selvom den anførte begrænsning muligt afspejler materialesituationen – herunder det forhold, at samtlige hollandske oversøiske besiddelser på det tidspunkt blev administreret af formelt private handelskompagnier – så rejser det dog spørgsmålet, om der er foretaget en rimelig og en hensigtsmæssig indskrænkning af undersøgelsesobjektet, al den stund målet har været at beskrive og forklare hollandsk udenrigspolitik.

Afslutningsvis diskuterer forfatteren krigens betydning for republikkens økonomi. I dette læseværdige og nuancerede kapitel demonstrerer hun, at republikken ikke er et anvendeligt entydigt økonomisk begreb, men at det er nødvendigt at præcisere, hvilke provinser, sociale grupper eller økonomiske sektorer eventuelle udsagn gælder; og hun understreger i den forbindelse med rette korttidsfluktuationernes betydning inden for selv en tilsyneladende så beskeden tidsperiode.

Disse principielle overvejelser kan dog ikke opveje savnet af en egentlig redegørelse for hollandsk økonomi under krigen, her naturligvis især for den omfattende hollandske skibsfart og handel. Republikkens mål var ikke blot at holde sig neutral under stormagtsopgøret, men også i videst muligt omfang at udnytte

sin neutralitet økonomisk. Så længe der ikke foreligger en behandling af de relevante erhvervsgrænses forhold under krigen, kommer en analyse af den hollandske udenrigspolitik let til på væsentlige punkter at hvile på formodninger og fornemmelser. Også denne udeladelse kan muligt have været begrundet i materialesituationen; og det skal villigt medgives, at en fuldstændig dokumentation på linie med redegørelsen for den diplomatiske historie ikke med rimelighed kan forventes. På den anden side er det dog utvivlsomt muligt at nå et stykke ad vejen, omend resultaterne ofte vil synes beskedne i forhold til arbejdsindsatsen. Udover det nederlandske materiale findes der netop i London en meget omfattende kildesamling til belysning af hollandsk søfart og handel under syvårskrigen. Det drejer sig om de store samlinger af papirer fra de opbragte hollandske skibe, der kom for High Court of Admiralty, og som idag findes på Public Record Office. Dette materiale er tidskrævende at bearbejde, ligesom det rejser en række problemer, hvoraf spørgsmålet om repræsentativitet formentlig er det største; men materialet findes; og det ville formentlig have svaret sig at inddrage det.

De anførte indvendinger må imidlertid ikke skjule det forhold, at der er tale om en indgående og velskreven behandling af en problematik af almen interesse. Værket udfylder en lakune i europæisk udenrigspolitisk historie; og for danske læsere har det endvidere en særlig relevans. Kendskab til hollandsk historie er af betydning for vor forståelse af den såkaldt florissante handelsperiode, idet de egentlige højkonjunkturer for dansk søfart og handel under århundredets krige først synes at sætte ind på det tidspunkt, hvor republikken enten blev inddraget i krigen eller hvor i det mindste krigshandlingerne rejste væsentlige hindringer for den største neutrale europæiske søfartsnations aktiviteter. Hertil kommer endvidere det nok så væsentlige, at republikken og det danske monarki – med forbehold af indbyrdes afvigende styreformers og traktat-systemer – på afgørende punkter befandt sig i den samme udenrigspolitiske situation. De var småstater med en udtalt interesse i at holde sig neutrale samt at udnytte neutralitetens fordele økonomisk; de måtte begge finde sig en plads i stormagternes systemer eller allianceblokke; og de havde begge en – omend begrænset – mulighed for gennem en aktiv udenrigspolitik at høste politisk og økonomisk fordel af en balancesituation imellem de krigsførende magter. Grundlæggende stod generalstaterne over for de samme problemer, som mødte Frederik V.s conseil; og også som et komparativt studie er værket derfor af værdi for forskere med interesse i det 18. århundredes danske diplomatiske og økonomiske historie.

OLE FELDBÆK

SURESH CHANDRA GHOSH: *The Social Condition of the British Community in Bengal 1757–1800*. Leiden, E. J. Brill, 1971. xii, 205 s. 48 fl.

Afhandlingen er en disputats fra London University; den er udarbejdet på London School of Oriental and African Studies i årene 1963–1966; og senere litteratur er som en hovedregel ikke medtaget.

Dr. Ghosh har sat sig som mål at ville undersøge den gruppe civile og militære embedsmænd i the East India Company, som i det første halve århundrede